Електронне наукове фахове видання **"Ефективна економіка"** включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)
www. economy.nayka.com. ua | № 3, 2019 | 28.03.2019 р.

DOI: 10.32702/2307-2105-2019.3.42

УДК 338.242.4

О. В. Лепьохін,
к. е. н., доцент, завідувач кафедри управління фінансово-економічною безпекою і проектами,
Запорізький національний університет
О. В. Іващенко,
к. е. н., доцент, доцент кафедри управління фінансово-економічною безпекою і проектами,
Запорізький національний університет

ЗАХОДИ СТИМУЛЮВАННЯ КОНЦЕНТРАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Oleksandr Lepokhin
PhD in Economics, associate professor,
Head of management of financial and economic security and projects,
Zaporizhzhya National University
Olga Ivashchenko
PhD in Economics,
associate professor of management of financial and economic security and projects,
Zaporizhzhya National University

MEASURES TO STIMULATE THE CONCENTRATION OF BANK CAPITAL IN THE PROCESS OF FORMING A MECHANISM FOR ENSURING UKRAINE'S FINANCIAL SECURITY

В статті здійснено узагальнення досвіду концентрації банківського капіталу із застосуванням механізму поглинання та злиття банків економічно розвинутих країн та визначено напрями його адаптації у вітчизняну практику з метою забезпечення фінансової безпеки України, а саме запропоновано: створення спеціалізованої державної інституції, яка має здійснювати контроль процедури злиття і поглинання банків і забезпечення її прозорості; формування виваженої державної політики щодо стимулювання концентрації банківського капіталу; розробити систему методичного та консультаційного забезпечення комерційних банків у здійсненні операцій злиття і поглинання; створити на державному рівні інформаційний банк даних, основною функцією якого має стати накопичення інформації за встановленими параметрами щодо сторін угод та результатів злиття, поглинання банків; впровадити систему податково-фінансових стимулів для банків, що об'єднуються; посилити державний контроль щодо процесу злиття, поглинання банків з метою не допустити шахрайства.
Удосконалення законодавства в сфері злиття, поглинання банків слід здійснювати в напрямах: захисту інтересів банківських клієнтів шляхом підтримки конкуренції та запобігання монополізації ринку банківських послуг; розширення переліку банківських послуг і підвищення загальної культури банківського бізнесу; підвищення прозорості угод і

діяльності банків, що об'єднуються, розкриття інформації про діяльність і стратегії розвитку.

The article summarizes the experience of concentrating bank capital with the use of the mechanism of absorption and merging banks of economically developed countries and identifies the directions of its adaptation to domestic practice in order to ensure the financial security of Ukraine, namely, it is proposed:
1) the creation of a specialized state institution, which should control the merger and acquisition procedures of banks and ensure the transparency of the procedure;
2) the formation of a well-balanced state policy to stimulate the concentration of bank capital. It is necessary to prevent the monopolization of the banking services market and the unjustified reduction of the number of regional banks, including medium and small, who work successfully with regular customers. The concentration of capital is important for the creation of large systemic banks, including transnational ones;
3) develop a system of methodological and consulting support for commercial banks in the implementation of mergers and acquisitions. The efforts of the National Bank of Ukraine should be aimed at providing advisory assistance to commercial banks at the stage of drawing up a business plan for mergers and acquisitions, for what it is expedient to create a commission with its respective functional responsibilities in its structure;
4) to create at the state level an information bank of the data, the main function of which should be the accumulation of information on the parameters set by the parties to the agreements and results of mergers, takeovers of banks;
5) introduce a system of tax and financial incentives for united banks, namely: tax benefits, access to attractive market segments; tax relief for the seller of a financial institution, etc.;
6) to strengthen state control over the process of merger, absorption of banks in order to prevent fraud. Mergers and acquisitions should contribute to increasing the stability of the banking system of the country, reducing the risk to depositors and investors.
The generalization of the essence and components of financial security of the state deepen the theory of economic science. The implementation of the measures proposed in the article for the formation of an effective mechanism of consolidation and concentration of bank capital will make it possible to significantly increase the financial security of the country.

Ключові слова: *фінансова безпека; банки; злиття; поглинання; регулювання; контроль; ефективність.*

Keywords: *financial security; banks; mergers; acquisitions; regulation; control; efficiency.*

Постановка проблеми.

Фінансова безпека країни як важлива складова національної безпеки є станом її фінансової системи, фінансових відносин і процесів в економіці за якого забезпечується достатній рівень їх розвитку, цілісності, стійкості і конкурентоспроможності. Одним з важливих напрямів забезпечення національних інтересів суспільства і загроз у фінансовій сфері є забезпечення безпеки національної банківської системи. Сьогодні комерційні банки докладають значних зусиль з пошуку необхідних коштів та інформації для підвищення надійності та ефективності своєї діяльності з урахуванням внутрішніх і зовнішніх умов, а НБУ бачить своє завдання в підвищенні конкурентоспроможності вітчизняного банківського бізнесу. Вирішення цих та інших завдань органи державного управління багато в чому бачать в подальшій концентрації банківського капіталу, головним чином за рахунок поглинання великими банками більш дрібних і нестійких.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

В економічній науці проблематиці злиття та поглинання у банківській сфері України, аналізу міжнародного досліду й розробці дієвих механізмів його адаптації до вітчизняної практики було присвячено ряд досліджень, якими в різні часи займалися такі вчені та науковці як О.Б. Васильчишин, С.В. Вербов, О.В. Вішнякова, О.В. Гнатишак, Д.Д. Гонтар, Л.А. Горбатюк, Т.Ф. Григораш, Н.Д. Дзюбанова, Л.В. Джурилюк, М.Й. Ковач, О.М. Колодізєв, О.В. Кот, В.О. Куліченко, М.С. Ловакова, Я.М. Мусій, І.І. Набок, Н.В. Радова, Г.О. Сукрушева, П.Б. Чурило, Н.О. Шпигоцька та ін.

У працях зазначених авторів створено базові основи для продовження досліджень закономірностей

концентрації банківського капіталу й перспектив формування в Україні дієвого ринкового й інституційного механізму злиття та поглинання банків.

Виділення невирішеної проблеми.

Не зважаючи на ґрунтовність досліджень теоретико-практичних аспектів злиття та поглинання у банківській сфері проблематика процесу концентрації банківського капіталу у забезпеченні фінансової безпеки України й розробки дієвих механізмів його інституційного регулювання мали епізодичний характер і потребують системного наукового опрацювання. Актуальність даної проблематики засвідчує світовий досвід згідно з яким забезпечення надійності розрахункової системи країни, підтримка порядку й стабільності на фінансових ринках, а також високий рівень конкурентоспроможності з аналогічними зарубіжними структурами можуть бути досягнуті, перш за все великими банківськими установами.

Мета статті.

Узагальнити досвід концентрації банківського капіталу із застосуванням механізму поглинання та злиття банків економічно розвинутих країн та визначити напрями його адаптації у вітчизняну практику з метою забезпечення фінансової безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Як засвідчує досвід більшості країн, розміри банку самі по собі є гарантією його надійності та значно підвищують довіру до нього клієнтів [2, 6, 9]. Підтримувати порядок і стабільність на фінансових ринках здатні тільки великі банківські установи. Мотиви для об'єднання однакові – це консолідація капіталів, економія операційних витрат, можливість виконання нормативних вимог центральних банків, які постійно стають усе жорсткішими.

Заходи щодо укрупнення банківської системи виправдовують і світові процеси: більшу частину банківського ринку тримають великі банки, стрімкі процеси глобалізації світової економіки, вимоги міжнародних організацій (Бернського союзу) поєднуються з необхідністю зниження банківських ризиків [3].

Існуюча сьогодні в світі тенденція концентрації банківського капіталу, одночасно супроводжується скороченням витрат у фінансовій індустрії. Вона диктується посиленим проникненням на фондовий та кредитний ринок компаній і банків, які краще оснащені сучасними, більш досконалими фінансовими інструментами (особливо страхування постійно зростаючих ризиків) [11].

Проте слід зазначити, що не все є так однозначно. По-перше, фрагментований ринок має свої плюси, на які дуже часто звертаю увагу ті ж банкіри. Висока конкуренція на ринку банківських послуг, а також відсутність державного монополіста призводять до того, що за багатьма показниками, а також за рівнем обслуговування дрібні і середні банки обходять великих конкурентів. Така тенденція особливо помітна на ринку послуг для фізичних осіб. По-друге, зменшити кількість банків можна або шляхом подальшого підвищення регуляторних вимог, або шляхом добровільного злиття банків. По-третє, зростання мінімального розміру капіталу або достатності капіталу однаково впливає і на великі, і на малі банківським установам, і в цьому випадку невідомо, які з них будуть вимушені піти з ринку через їх підвищення. По-четверте, також залишається відкритим питання, чи буде позитивний ефект збільшення масштабу в ході злиття банків.

Очевидно, що поліпшення якості роботи і зниження ризиків полягає не лише в механічному укрупнення банків. Крім іншого проблеми лежать у сфері управління ризиками та фінансового обліку. Не секрет, що навіть міжнародні рейтингові агентства у випадку з банками України відзначають непередбачені затримки публікації звітності, а також публікації виправлених звітів. Проте для України необхідність концентрації і укрупнення в банківському секторі є очевидна, оскільки станом на 01.01.2019 р. в ній діє 77 банків. І хоча за останні п'ять років їх кількість зменшилася у два рази їх порівняльна кількість значно більше ніж у економічно розвинутих країнах.

Роздробленість банківського капіталу в Україні призводить до того, що банки просто не в змозі фінансувати великі інвестиційні проекти, в інфраструктуру або капіталоємні виробництва, а прибутковість активів внаслідок конкуренції в півтора-три рази нижча, ніж в економічно розвинутих країнах. Крім того українські банки на тлі банків інших країн недокапіталізовані, що, зокрема, робить тисне рівень ринкових цін їх акцій [7]. Тому збільшення капіталу є основною потребою українських банків, а найпростіший спосіб реалізації цієї стратегії це їх об'єднання.

Проте найчастіше великі банки на противагу об'єднанню вважають за краще будувати регіональну мережу з нуля, оскільки приєднання дрібних банків загрожує побічними ефектами на кшталт проблемних кредитів. Інша причина непопулярності злиття банків криється в площині психології українських банкірів – для власників недокапіталізований, але „кишеньковий" банк краще участі в капіталі більшої і конкурентоспроможної установи. Таке ставлення зумовлене, серед іншого, особливостями пострадянського корпоративного управління. Позначається також нерозвиненість фондового ринку України, відсутність жорстких гарантій для інвесторів, що наважаться на операції із злиття, наявність безлічі ризиків, у тому числі інституційного характеру, які можуть вплинути на виконання угод [1].

Аналіз зарубіжного досвіду засвідчує, що наявність ринку корпоративного контролю, а також активність, напрями та моделі злиття і поглинання фінансових установ залежать від сукупності взаємопов'язаних економічних і позаекономічних чинників – умов, в яких здійснюється діяльність економічних суб'єктів, в тому числі: типу фінансової системи (ключовими елементами якої є переважаючий тип корпоративного управління, основне джерело фінансування реального сектора і основна сфера діяльності банків); базових принципів системи соціально-економічних відносин (збіг інтересів, консенсус, конкуренція),

що впливають на цільові установки і способи поведінки економічних суб'єктів; пріоритети державного регулювання в економіці; структура власності в банківській сфері тощо. Ці ж умови визначають моделі злиття і поглинання банків і те, наскільки ці заходи сприяють вирішенню актуальних для банківської системи країни завдань.

Аналізуючи міжнародний досвід концентрації банківського капітулу в американській банківській системі США нами визначені такі його особливості:

1) основна маса великих угод злиття, поглинання в банківській сфері укладається між найбільшими банківськими холдинговими компаніями [6]. Внаслідок особливостей регулювання діяльності американських комерційних банків, банківські холдингові компанії є домінуючою організаційною структурою в сфері комерційної банківської діяльності США;

2) характерною рисою американської моделі ринку корпоративного контролю є відкритий характер угод [5]. Особлива увага при здійсненні злиття, поглинання надається процесу інформування трьох учасників ринку: акціонерів, банківських співробітників, ринкових аналітиків. У разі якщо більшість акціонерів не будуть оцінювати угоду як таку, що сприяє зростанню їх добробуту в майбутньому, то вони можуть блокувати шляхом голосування, або за допомогою продажу акцій, що призведе до падіння їх курсу і зниження вартості угоди;

3) характерною рисою операцій злиття банків в США є зменшення витрат за рахунок скорочення кількості відділень і чисельності персоналу як обов'язковий елемент зазначеного процесу [6].

Основною європейською формою об'єднання банків традиційно є не злиття і поглинання, а створення стратегічних альянсів, коли компанії об'єднують свої ресурси і зусилля для досягнення спільних цілей, не поступаючись при цьому власною незалежністю [5, 8]. Зазначений підхід забезпечує реалізацію принципу самостійності у веденні бізнесу і прагнення до кооперації, що притаманно менталітету європейських бізнесменів. Для країн континентальної Європи завжди була характерною тенденція формування місцевими і регіональними банками груп (а також спілок або банківських клубів), які б були здатні ефективно конкурувати з національними системними банками. Процеси концентрації банківського капіталу тут завжди були в значній мірі пов'язані з процесами концентрації у виробничій сфері і підсилюють один одного призводячи до зрощування банківського і промислового капіталу (формування промислово-фінансових груп).

На відміну від американської моделі „швидкого поглинання", європейська модель банківських злиттів може бути охарактеризована як „поступальна" і включає в себе два етапи: перший – формування стратегічного альянсу, закріпленого взаємною участю у власності, як підготовчий етап до подальшого злиття; другий – повне злиття. Слід зазначити, що поступальна інтеграція банків є більш обґрунтованою за умов недостатньо високого рівня „прозорості" фінансових інститутів і угод. Така інтеграція дає можливість ще на ранніх етапах процесу оцінити рівень сумісності банків-партнерів, переваги та недоліки їх об'єднання, а тим самим знизити ризики непередбачених втрат [8]. Іншою важливою відмінністю європейської моделі є менша (в порівнянні з американською) можливість економії витрат за рахунок ліквідації підрозділів і скорочення робочих місць.

В свою чергу, практика функціонування банківської системи України свідчить, що вітчизняні банки не прагнуть здійснювати процедуру злиття, в результаті якої створюється нова юридична особа. В основному відбувається реорганізація у формі приєднання, коли ніхто з учасників не втрачає унікальність власної банківської структури. Крім того на регіональному рівні відбувається досить потужна експансія банківських послуг з боку великих системних банків [4].

На основі аналізу вітчизняного і зарубіжного досвіду вважаємо, що з метою стимулювання впровадження у вітчизняну практику функціонування банківської системи механізмів злиття і поглинання необхідно здійснити ряд заходів на державному рівні.

1. Держава повинна стимулювати концентрацію банківського капіталу вибірково і виважено. Політика „загальної концентрації" може привести до загального скорочення кількості регіональних банків, в тому числі середніх і дрібних, які успішно працюють зі постійними клієнтами. Концентрація ж капіталу важлива для створення великих системоутворюючих банків, в тому числі і транснаціональних.

Світовий досвід свідчить, що найбільш прийнятний спосіб концентрації банківського капіталу це створення банківських консорціумів або альянсів [5]. Як зазначалося основною європейською формою об'єднання банків є створення стратегічних альянсів. До основних переваг альянсу слід віднести: підвищення якості обслуговування клієнтів; виведення на ринок нових банківських продуктів і інструментів; зниження трансакційних витрат. Крім того, альянси на якісно іншому рівні вирішують проблему самостійності учасників процесу, максимально враховуючи амбіції і індивідуальність управлінської верхівки сторін, що вельми важливо в сучасних умовах власності в банківській системі України.

2. Назріла необхідність створення спеціалізованого органу, який би здійснював контроль процедури злиття і поглинання банків і забезпечував прозорість процедури. В Україні подібні операції контролює НБУ, а також Антимонопольний комітет України, але ці інституції ніяк не можна вважати спеціалізованими органами, що контролюють банківське злиття та поглинання. В ЄС, наприклад, існує Комітет з банківського нагляду (Banking Supervisory Committee), який здійснює спеціалізований контроль за злиттям і поглинаннями банків. Крім цього на регіональному рівні в кожній з країн-членів ЄС існують структури або угоди, що регулюють подібні процеси. Наприклад, в Німеччині, з метою контролю за дотриманням правил злиття банків, в 2000 році був створений Комітет з нагляду за фінансовим ринком (Forum for Financial Market Supervision), в який входять Deutsche Bundesbank і Міністерство Фінансів.

3. Необхідно забезпечити комерційні банки методичною та консультаційною допомогою процесу

злиття і поглинання. Банківське співтовариство потребує від Національного банку України більше відповідної методичної та консультативної допомоги. Так, наприклад, Закон Україні „Про банки и банківську діяльність" визначає лише загальні основи реорганізації банку. За межами залишилося багато питань стосовно періодів „до" і „після" злиття (форми документів, питання балансу, звітності, роботи з клієнтами, взаємодія новоутвореного комерційного банку з НБУ тощо). На практиці на перший план виходять деталі процесу зазначеного нестандартного для України процесу. Помітне значення в здійсненні банківських реформ можуть зіграти зусилля НБУ, спрямовані на надання консультативної допомоги комерційним банкам на стадії складання бізнес-плану злиття та приєднання для чого в її структурі доцільно створити відповідну тимчасово діючу комісію з відповідними функціональними обов'язками.

4. Актуальним сьогодні є створення інформаційного банку даних. Створення інформаційного банку даних за вказаним колом проблем є важливим з багатьох причин, включаючи і потребу збереження конфіденційності інформації про наміри банків здійснити реорганізацію. Ініціаторами створення такої структури могли б стати як самі комерційні банки, так і НБУ. Основною функцією інформаційного центру має стати накопичення інформації та її первинна обробка, яка передбачає виявлення найбільш перспективних (за встановленими параметрами) партнерів, кількість яких не обов'язково повинна обмежуватися двома учасниками.

Крім того специфіка українського ринку полягає і в тому, що в силу нерозвиненості фондового ринку більшість угод з придбання банків здійснюється на „ринку контрольних пакетів". Не можна навести жодного прикладу, коли контроль над банком був би придбаний шляхом придбання акцій через фондовий ринок. Купівля акцій лише в рідкісних випадках вважається портфельною інвестицією і відносно ліквідним можна вважати лише ринок акцій Ощадбанку. Публічне розміщення акцій часто слід вважати іміджевою процедурою, оскільки збільшення прибутку емітента досить часто ніяк не впливає на добробут власника акцій. Отже, для того, щоб мати можливість отримувати прибуток від інвестицій в придбання банківської структури, потрібно мати доступ до управління банком, що є можливим лише при наявності контрольного пакета акцій. Це пояснює, чому в Україні злиття в банківській сфері не стали масовим явищем.

Проте все ж основною і поки що непереборною перешкодою для злиття банків слід вважати необхідність перерозподілу владних повноважень. Банківський бізнес в Україні контролюється вузькою групою пов'язаних між собою осіб, які одночасно є і менеджерами банків. Це практично виключає можливість рівноправного злиття банків з огляду на те, що жоден з партнерів не хоче поступатися своїми інтересами і контролем установи. При збереженні моделі управління банками перспектива злиття вітчизняних банків за західними моделями залишається незначною. Саме тому найбільш поширеною формою переходу контролю і об'єднання банківських капіталів є поглинання (угоди підпорядкування), а не характерного для економічно розвинутих країн злиття банків (угоди рівних). При цьому слід зазначити, що у вітчизняному законодавстві не існує визначення „поглинання", а існує поняття „приєднання". Приєднання трактується як одна з форм реорганізації юридичних осіб, відповідно до якої особа, що приєднується припиняє свою діяльність, а його права і обов'язки в повному обсязі переходять до юридичної особи, що приєднує.

5. Вважаємо за доцільне створення додаткових податково-фінансових стимулів для банків, що об'єднуються. Додатковими стимулами до укрупнення банків могли б стати прозорі податкові виграші, отримання доступу до привабливих сегментів ринку; податкові пільги продавцеві фінансової установи тощо. Консолідоване оподаткування, яке б дало можливість використовувати прибуток одного члена банківської групи для компенсації збитків інших членів групи, також могло б стати важливим стимулом формування офіційних (де-юре) банківських груп. Таким чином, мінімізація податкового тягаря посилить значимість мотиву реорганізації.

Крім того досвід зарубіжних країн свідчить, що активізація процесів злиття і поглинань спричиняє необхідність розробки ефективного законодавства і становлення правової системи, спрямованих на захист інтересів дрібних акціонерів (за зразком англосаксонської моделі), а також жорстку регламентацію процедури ворожих поглинань. Розвиток ринку злиття, поглинання в Україні робить цю проблему актуальною.

Вважаємо, що вдосконалення законодавства в сфері злиття, поглинання банків (в тому числі антимонопольного) слід здійснювати в напрямах: захисту інтересів банківських клієнтів шляхом підтримки конкуренції та запобігання монополізації ринку банківських послуг; розширення переліку банківських послуг і підвищення загальної культури банківського бізнесу; підвищення прозорості угод і діяльності банків, що об'єднуються, розкриття інформації про діяльність і стратегії розвитку.

6. Угоди злиття і поглинання повинні сприяти підвищенню (або хоча б не знижувати) стійкості банківської системи країни, зниженню ризику для вкладників і інвесторів. Сьогодні основними вимогами, що пред'являються до юридичної особи-набувача частки в статутному капіталі кредитної організації, є: стійке фінансове становище; тривалість ефективної діяльності; відсутність заборгованості за зобов'язаннями перед бюджетом; відповідність показника чистих активів (власних коштів) і коефіцієнта поточної ліквідності нормативним значенням. До банку, що виникає в результаті реорганізації у формі злиття, висуваються вимоги щодо виконання обов'язкових резервних вимог і норм діяльності, в тому числі нормативу достатності капіталу. Крім іншого згідно ст. 27 Закону України „Про банки і банківську діяльність" Національний банк України не дає дозволу на реорганізацію банку у разі, якщо є достатні підстави вважати, що реорганізація загрожує інтересам вкладників та інших кредиторів і банк, створений у результаті реорганізації та/або банк, який не припиняється як юридична особа у результаті приєднання до нього або виділу з нього, не будуть відповідати

вимогам щодо економічних нормативів їх діяльності, порядку реєстрації банків і ліцензування їх діяльності [10].

У загальносвітових тенденціях спостерігається придбання банками небанківських компаній, яка також вимагає регулювання з боку держави. У державному управлінні країн Західної Європи, наприклад, спостерігається тенденція до обмеження величини і рівня концентрації ризиків, які може приймати банк, пов'язаний з промисловими компаніями. В Україні державне регулювання сконцентроване на промислово-фінансових групах і спрямоване головним чином на забезпечення платоспроможності банків, що входять в їх склад, а таж зниження фінансових ризиків.

Висновки з проведеного дослідження. Світовий досвід засвідчує, що одним з заходів забезпечення фінансової безпеки країни є формування дієвого механізму укрупнення та концентрації банківського капіталу. Причиною цього є сучасні світові фінансові процеси: більшу частину банківського ринку контролюють великі банки, глобалізація світової економіки також передбачає концентрацію і транснаціоналізацію банківських структур [11], концентрація урядів країн і міжнародних організацій (Бернського союзу) на зниження банківських ризиків.

Держава повинна стимулювати концентрацію банківського капіталу вибірково і виважено. Не продумана державна політика у цій сфері може привести до загального скорочення кількості регіональних банків, в тому числі середніх і дрібних, які успішно працюють зі постійними клієнтами та, відповідно, до зниження фінансової безпеки країни. Проте, розуміючи, що однією лише концентрацією банківського капіталу не можна вирішувати проблеми забезпечення стійкості банківського сектора, його конкурентоспроможності та фінансової безпеки країни в цілому та необхідності комплексного підходу у цій сфері, вважаємо, що запропоновані заходи формування дієвого механізму стимулювання і регулювання правовідносин в процесі злиття і поглинання банків дасть можливість забезпечити достатній рівень консолідації банківського капіталу, економію операційних витрат, можливість підвищення нормативних стандартів діяльності банківської системи України, що безумовно підвищить рівень фінансової безпеки України.

Бібліографічний список.

1. Васильчишин О.Б. Злиття та поглинання в банківській системі України. *ScienceRise*. 2015. № 6(3). С. 43–50.
2. Гнатишак О. В. Вплив злиття та поглинання на формування вартості банку. *Бізнес Інформ*. 2012. № 9. С. 269–272.
3. Ковач М.Й. Управління ризиками в процесі здійснення операцій злиття, придбання та поглинання банків. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2018. № 5. С. 35–39.
4. Колодізєв О.М. Оцінка впливу факторів мікросередовища на вартість банків України в угодах злиття та поглинання. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2014. Вип. 1. С. 221–227.
5. Кот О.В., Дзюбанова Н. Д. Перейняття банками України зарубіжного досвіду проведення процесів злиття і поглинання. *Бізнес Інформ*. 2012. № 6. С. 165–168.
6. Мусій Я.М. Забезпечення конкурентоспроможності банківського сектору на прикладі регулювання угод злиття і поглинання у США. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2013. № 2. С. 144–148.
7. Мусій Я.М. Умови регулювання процесів злиття і поглинання в контексті забезпечення конкурентоспроможності банківського сектора України. *Бізнес Інформ*. 2014. № 7. С. 293–298.
8. Мусій Я. Особливості злиття і поглинання у банківському секторі ЄС: висновки для України. *Економічний аналіз*. 2013. Т. 13. С. 223–229.
9. Набок І.І., Вішнякова О. В. Злиття і поглинання в банківській сфері: сучасні тенденції європейського і вітчизняного ринків. *Стратегія розвитку України*. 2017. № 1. С. 116–120.
10. Про банки і банківську діяльність. Закон України № 2121–III від 7 грудня 2000 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5–6. ст.30.
11. Радова Н.В. Фінансова глобалізація та її вплив на національні процеси злиття та поглинання банків. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки*. 2016. Вип. 16(3). С. 119–122.

References.

1. Vasylchyshyn O.B. (2015) Zlyttia ta pohlynannia v bankivskii systemi Ukrainy [Mergers and acquisitions in the banking system of Ukraine]. *ScienceRise.* 2015. no. 6(3). pp. 43–50.
2. Hnatyshak O. V. (2012) Vplyv zlyttia ta pohlynannia na formuvannia vartosti banku [The influence of mergers and acquisitions on the formation of the bank's value]. *Biznes Inform* [Business Inform]. 2012. no. 9. pp. 269–272.
3. Kovach M.Y. (2018) Upravlinnia ryzykamy v protsesi zdiisnennia operatsii zlyttia, prydbannia ta pohlynannia bankiv [Risk Management in the Process of Merger, Acquisition and Acquisition of Banks]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini* [Formation of market relations in Ukraine]. 2018. no. 5. pp. 35–39.
4. Kolodiziev O.M. (2014) Otsinka vplyvu faktoriv mikroseredovyshcha na vartist bankiv Ukrainy v uhodakh zlyttia ta pohlynannia [Assessment of the influence of micro-environment factors on the value of Ukrainian banks in merger and acquisition transactions]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky* [Financial and credit activity: problems of theory and practice]. 2014. vol. 1. pp. 221–227.

5. Kot O.V., Dziubanova N. D. (2012) Pereiniattia bankamy Ukrainy zarubizhnoho dosvidu provedennia protsesiv zlyttia i pohlynannia [The adoption by the banks of Ukraine of foreign experience in the process of mergers and acquisitions]. *Biznes Inform* [Business Inform]. 2012. no. 6. pp. 165–168.

6. Musii Ya.M. (2013) Zabezpechennia konkurentospromozhnosti bankivskoho sektoru na prykladi rehuliuvannia uhod zlyttia i pohlynannia u SShA [Ensuring the competitiveness of the banking sector on the example of regulation of mergers and acquisitions in the USA]. *Visnyk Universytetu bankivskoi spravy Natsionalnoho banku Ukrainy* [Bulletin of the University of Banking of the National Bank of Ukraine]. 2013. no. 2. pp. 144–148.

7. Musii Ya.M. (2014) Umovy rehuliuvannia protsesiv zlyttia i pohlynannia v konteksti zabezpechennia konkurentospromozhnosti bankivskoho sektora Ukrainy [Terms of regulation of mergers and acquisitions in the context of ensuring the competitiveness of the banking sector of Ukraine]. *Biznes Inform* [Business Inform]. 2014. no. 7. pp. 293–298.

8. Musii Ya. (2013) Osoblyvosti zlyttia i pohlynannia u bankivskomu sektori YeS: vysnovky dlia Ukrainy [Mergers and Acquisitions Features in the EU Banking Sector: Conclusions for Ukraine]. *Ekonomichnyi analiz* [Economic analysis]. 2013. vol. 13. pp. 223–229.

9. Nabok I.I., Vishniakova O. V. (2017) Zlyttia i pohlynannia v bankivskii sferi: suchasni tendentsii yevropeiskoho i vitchyznianoho rynkiv [Mergers and Acquisitions in the Banking Sector: Current Trends in European and Domestic Markets]. *Stratehiia rozvytku Ukrainy* [Strategy of development of Ukraine]. 2017. no. 1. pp. 116–120.

10. Pro banky i bankivsku diialnist. Zakon Ukrainy no. 2121–III vid 7 hrudnia 2000 r.. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Resolution of the Verkhovna Rada]. 2001. no. 5–6. Article 30.

11. Radova N.V. (2016) Finansova hlobalizatsiia ta yii vplyv na natsionalni protsesy zlyttia ta pohlynannia bankiv [Financial globalization and its impact on national processes of mergers and acquisitions of banks]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Ser. : Ekonomichni nauky* [Scientific Herald of Kherson State University. Sir : Economics]. 2016. vol. 16(3). pp. 119–122.

Стаття надійшла до редакції 14.03.2019 р.